

Dünyaya şöhrətli oftalmoloq-alim Zərifə xanım Əliyeva

Azərbaycanın görkəmli alimi, Əməkdar elm xadimi, tibb elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü Zərifə Əziz qızı Əliyeva zəngin elmi irsi, oftalmologianın müxtəlif sahələri üzrə apardığı tədqiqatları, qazandığı nailiyyətləri, yaradıldığı fundamental əsərləri ilə şöhrət qazanmış böyük ziyalıdır. Zərifə xanım Əliyeva tibb elminə və praktikasına, yüksək ixtisaslı tibbi kadrların hazırlanmasına əvəzsiz töhfələr vermişdir. Onun çoxcəhətli elmi fəaliyyətinin nəticələri 130 əsərdə, o cümlədən 5 monoqrafiyada, həkimlər üçün bir sıra dərs vəsaitlərində, sənayenin müxtəlif sahələrində göz zədələrinin profilaktikasına dair metodik tövsiyelərdə öz əksini tapmışdır. Ölkəmizdə tibb elminin inkişafında xüsusi xidmətlər göstərmiş görkəmli oftalmoloq alim Zərifə Əliyeva zəngin mənəviyyata sahib əsl ziyan kimi mənalı ömür yolu keçmiş, əhatəli elmi fəaliyyəti ilə ölkəmizdə tibb sahəsinin inkişafına əhəmiyyətli töhfələr vermişdir.

Alimin oftalmologianın aktual məsələlərinə dair uzunmüddətli araştırmalarının uğurlu nəticəsi olan sanballı əsərləri həmisi təqdirlər qarşılanmış ve yüksək qiymətə layiq görülmüşdür. Bu tədqiqatlarda irəli sürülen yeni və effektli müalicə metodları, kompleks profilaktik tədbirlər qısa müddədə müvəffeqiyetlə geniş tətbiqini tapmışdır. Azərbaycanda oftalmologiya məktəbinin ilk tədqiqat mərkəzi olaraq ixtisaslaşdırılmış elmi tədqiqat laboratoriyası, məhz akademik Zərifə Əliyevanın təşəbbüsü ilə yaradılmışdır. Həkimlik etikasını bütün elmi və pedagoji fəaliyyəti boyu daim diqqət mərkəzində saxlayan Zərifə Əliyeva respublikada yüksəkxitaslı kadrların hazırlanması işinə gərgin əmək etmiş, gənc alimlərin və həkim-oftalmoloqların böyük bir nəslini formalaşdırılmışdır.

Onun seçdiyi sənət də, mənalı ömür yoldaşlığı yorulmaz fəaliyyəti də insanlara nur bəxş etmək olub. Bacarıqlı alimin möcüzəli əllərindən sözünlən işq bu gün də şəfa verdiyi insanların gözlerindədir. Kainat qədər geniş qəlbindən və zekasından çəğlayan ilahi nuru onu tanıyanların mənəvi dünyasına daim nur saçır. Beynəlxalq aləmdə cəm olunaraq bir araya gələn alimlərin müzakirə obyektinə çevrilən elmi nailiyyətləri Azərbaycanın sehiyyəsinin dünyaya nüfuz etməsinə gətirib çıxarıdı. Gələcək taleyini tibb elminə həsr etməyi qarşısına məqsəd qoyan Zərifə xanım 1942-ci ildə orta məktəbi bitirdikdən sonra Azərbaycan Dövlət Tibb İnstytutunun müalicə-profilaktika fakültəsinə daxil olur və institutu əla qiyamətlərle bitirir. Azərbaycanda gözü zədələyen və ağır nəticəyə, hətta tam korluğa səbəb olan traxoma infeksion xəstəliyinin geniş yayıldığı zamannda ona qarşı təsirli müalicə üsulları işe yox idi. Belə bir dövrdə Zərifə xanım traxoma xəstəliyinə qarşı aparılan müalicəvi və profilaktik tədbirlərin təşkilində və keçirilməsində fəal iştirak edir, konkret müalicə təcrübəsindən başqa Azərbaycanda traxoma xəstəliyinin daha geniş yayıldığı rayonlara gedir, həkim-oftalmoloqlara məruzələr oxuyur, əhali arasında çoxlu səhbətlər ap-

rıldı. Zərifə Əliyevanın bu istiqamətdə apardığı tədqiqatlar 1960-ci ildə uğurla müdafiə etdiyi "Traxomanın digər terapiya üsulları ilə birlükde sintomisinin müalicəsi" mövzusunda namizədlik dissertasiyanın əsasını təşkil edir. Traxoma xəstəliyinin müayinəsi və müalicəsi işləri ilə yanaşı, Zərifə xanım oftalmologiya elminin bir sıra aktual məsələlərinə də böyük əhəmiyyət verirdi.

1968-ci ildən başlayaraq, Zərifə Əliyeva məqsədönlü şəkildə görme orqanının patologiyası ilə məşğul olmağa başladı. Eyni zamanda, o, bir sıra məsələlərə, o cümlədən, yod-sənaye müəssisələrində, neft-kimya sənayesində çalışan şəxslərin görme orqanlarına təsir edən amillərə əsas diqqət yetirmişdir. Zərifə xanım bu problem üzərində iş apararkən çox vaxt bilavasitə sənaye müəssisələrində olmuş, zərərlə peşə sahələrində çalışan şəxsləri oftalmoloji müayinədən keçirmişdir. Genişmiyyətli klinik və təcrübə tədqiqatlar nəticəsində alim zəhərli maddələrin görme orqanına təsirinin əsas qanunauyğunluğunu aşkarla çıxara bilmişdir. Elmi tədqiqatların nəticəsi olaraq Zərifə Əliyeva bir neçə monoqrafiya, o cümlədən "Şin istehsalında gözün peşə patologiyası", "Yod sənayesində gözün peşə xəstəliyinin profilaktikası" monoqrafiyalarını çap etdirməyə nail oldu. "Xroniki yod intoksikasiyasında oftalmologiya" mövzusunda yazdığı növbəti monoqrafiya 1981-ci ildə işq üzü gördü. Elə həmin il oftalmologianın inkişafına verdiyi böyük töhfəyə - görmə orqanının peşə patologiyası sahəsində apardığı elmi-tədqiqatlıa görə professor Zərifə Əliyeva oftalmologiya aləmindən yüksək mükafata - SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının akademik M.İ.Averbax adına mükafatına layiq görüldü. Qeyd olunmalıdır ki, professor Zərifə Əliyeva həmin mükafata layiq görülen ilk qadın idi.

"NƏCİBLİK VƏ MƏNƏVİ PAKLIQ TİMSALI"

Zərifə Əliyeva 1983-cü ildə Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun oftalmologiya kafedrasına müdir seçildikdən sonra onun fəaliyyəti daha da genişləndi. Onun dəktriologiyadan bəhs edən - "Göz sulanmasının fiziologiyası", "Göz sulanmasının müasir cerrahiyə üsulları ilə müalicəsi" monoqrafiyaları təkcə oftalmolo-

loqların yox, həm də fizioloqların diqqətini cəlb edir. Zərifə xanım xəstəliyin diaqnostikasının yeni istiqamətdə inkişafını ilk dəfə tədqiq edən alimlərindən və bu mövzuya bir sıra elmi meqalelər həsr etmişdir. "İridodiagnostikanın əsasları" kimi nadir elmi əsərin müəlliflərindən biridir.

Böyük xidmetlərinə, çoxcəhətli elmi-tədqiqat işlərinə görə 1983-cü ildə Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasının akademiki seçilən Zərifə xanım ömrü boyu böyük ictimai iş aparmış, keçmiş SSRİ-nin Sülhü Müdafiə Komitəsinin üzvü, Azərbaycan Sülhü Müdafiə Komitəsi sədrinin müavini, "Bilik" Cəmiyyəti idarə Heyətinin üzvü və keçmiş İttifaqın Oftalmoloqları Elmi Cəmiyyəti idarə Heyətinin üzvü olmuşdur. O, həm də "Oftalmologiya xəberləri" jurnalının redaksiya heyətinin üzvü idi. Elmi və ictimai fəaliyyəti diqqətdən kənardır.

qalmamış və dünya oftalmologiya elminin tanınmış simaları Onun haqqında tarixi sözlər demişlər. Rusiya Tibb Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü, əməkdar elm xadimi, dövlət mükafatı laureati A.Nesterovun, tibb elmləri doktoru, professor Z.Skrinçenkonun, Sankt-Peterburg Gigiyena İnstitutunun göz xəstəlikləri kafedrasının müdürü, professor A.N. Dobromislovun və başqalarının yazılarında alimin şərəfli, zəngin elmi fəaliyyətinin nailiyyətindən danışılır. Zərifə Əliyevanın zəngin pedagooji, elmi və əməli təcrübəsi "Oftalmologianın aktual məsələləri" monoqrafiyasında (professor N.B.Şulpina və L.F.Moşetova ilə birlikdə) öz əksini tapıb. Moskva oftalmoloji məktəbi Zərifə xanımı "oftalmologianın mirvarısı", Professor A.Brovkina onu "nəciblik və mənəvi paklıq timsali" adlandırmışdır.

"MƏNİM ANAM ƏSL ALIM İDİ"

Zərifə Əliyeva həkimlik etikasını ilə bir nümunə idi. Zərifə xanım öz həmkarlarına da həmişə tövsiyə edirdi ki, insana tibbi yardım göstərmək, sağlamlığı uğrunda mübarizə aparmaq onu özüne qaytaran əsl humanist xidmətdir. Bu, Zərifə xanımın təbabət falsəfəsinin başlıca qayesi olub. Həkimin başlıca peşəsi müalicə kursunu müəyyənləşdirməklə yanaşı, xəstəyə insani dəyərlər prizmasından yanaşmaq, onun şəxsiyyətinə dərin ehtiram göstərməkdir ki, bu da Zərifə xanım Əliyevada özünü açıq-aydın bürüzə verirdi. Zərifə xanım işinə gerçinliyinə baxmayaraq, həmişə bir qadın olaraq müləyimliy ilə, həssaslığı, insanlara məhribən və qayğı ilə yanaşması ilə seçilir. Özünün insani təraveti, səmimiliyi, başqlarının kədərində yanması və köməyinə çatması, ən ağır anlarda insana dayaq durması məxsusi dəyərləri sırasında hallanır. Bəlli, bu keyfiyyətləri, peşəkarlığı, ictimai fəallığı ilə Zərifə xanım Əliyeva yüksəkdə dayanır və zaman-zaman xatırlanaraq, fəaliyyətinə nəzər yetirilir. Bu həyat yoluna nəzər salıqda bitib-tükənməyen arzulara doğru yol açan ömrün gözəlli diqqəti cəlb edir.

Bir ana ömrü, bir tədqiqatçı ömrü, bir həkim ömrü, alim ömrü və ömrülərə siğmayan bənzərsiz şəxsiyyət ömrü. Bu keyfiyyətlər və dəyərlər, məhz şəxsiyyət olaraq ziyanının ömrünə işq saçmışdır. Zərifə xanım incə, zərif duyğuların vəhdətində Azərbaycan xa-

nımına məxsus olan çalarlı bir ömrünü yazılı salnamələrdə eks etdi. Görkəmli dövlət və elm xadimi, bütün bilik və bacarığını xalqa xidmətə sərf etmiş Əziz Əliyevin ailəsinde dünyaya göz açan Zərifə xanım valideyinə layiqli bir övlad, məşhur alim, tanınmış həkim, istedadlı insan, sədaqətli ömür yoldaşı və qayğış ana idi. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Zərifə xanım haqqında belə deyir: "Mənim anam əsl alim idi. O, tibbin bütün incəliklərini öyrənməyə səy göstərirdi. Bununla bərabər mənimlə, Sevilə məşgül olmağa, bizi Azərbaycanın layiqli vətəndaşları kimi tərbiye etməye, böyütməye vaxt tapırdı. O, həmişə mənim qəlbimdədir."

"O, ÇOX İSTEDADLI, ÇOX XEYİRXAH, ÇOX SADƏ İNSAN İDİ"

Zərifə xanım Əliyeva Ümummilli Lider, müstəqil Azərbaycan dövlətinin Memarı və Qurucusu, bütün mənalı ömrünü Vətəninin və xalqının terəqqisine həsr etmiş Dahi Şəxsiyyət Heydər Əliyevin vəfali ömür-gün yoldaşı və etibarlı silahdaşı olmuşdur. Dünya şöhrəti Şəxsiyyət Ümummilli Lider Heydər Əliyev Azərbaycan qadınları haqqında deyirdi: "Azərbaycan qadını mərd, sədaqətli, qeyrətlə, namuslu qadındır. Mən dünyanın çox yerini gəzmışəm, dünya qadınlarını görmüşəm, fikrim belədir ki, Azərbaycan qadını bütün dünyadakı qadılardan gözəldir". Həqiqətən də Azərbaycan qadınları dünydə yaxşı nə varsa ona layiqdir. İnsanlığa və insanlara qiymət verməkda mahir, səriştəli olan Müdirlik Siyasetçi Ulu Öndər Heydər Əliyev bu cəhətdən də gözəl sədaqətli həyat yoldaşı, peşəkar alim, qayğış ana, məhribən nənə kimi Zərifə xanımı seçimində yanılmamışdır. Ulu Öndər Heydər Əliyev deyirdi: "Gənc yaşlarından mənim həyatım dövlət işi ilə bağlı olubdur. Mən bütün həyatımı buna sərf etmişəm və bu gün də bu yolda çalışıram. Bu yolda mənim həmişə səmərəli, müvəffəqiyətə çalışmağında hesab edirəm ki, ailə vəziyyətimin çox böyük rolu olub. Zərifə xanım kimi həyat yoldaşım olduğuna və o, ailəmdə çox yüksək mənəvi mühit yaratdıqına görə mən xoşbəxt olmuşam. Həyatımın bütün dövrlerində işlə məşğul olduğuma görə ailə məsələlərinə fikir verməyə vaxtım olmayıb. Bunnarın hamısı Zərifə xanımın üzərinə düşüb və o da bu vəzifəni şərafələ, sədaqətə, çox böyük məhərətlə yerinə yetirib. Zərifə xanım çox böyük alim olub. Mən hələ onuna həyat quranda o, artıq elm yolunda idi, elmə məşğul idi. Onun elmi fəaliyyəti məlumatdır. O, çox istedadlı, çox xeyirxah, çox sadə insan idi. Mən bu barədə çox danişa bilərəm, ailəmin yaşaması, bu günlərə çatması, övladlarının tərbiyəsi üçün və həyatında onun əvəzsiz rolü üçün mən bu gün Zərifə xanımın məzarı qarşısında baş ayməm "

Zərifə xanım Azərbaycan tarixinə məxsusi dəyərləri ilə iz saldı. Yaşanılan ömr yolu sərəlvəhləri onu zəmanəmizin seçilən xanımı etməklə yanaşı, gələcək nəsilər üçün örnek olacaq bir simaya çevirdi.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI